

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
Навчально-науковий інститут філології
Кафедра зарубіжної літератури

**Роман Клайва Стейплза Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа»
у дзеркалі міфокритики**

*Кваліфікаційна робота
освітнього ступеня «бакалавр»
студентки IV курсу
спеціальності 014.02 «Середня освіта»
(Мова і література (англійська))
ОПП «Зарубіжна література та англійська мова:
теорія і методика навчання»
Якимець Анастасії Володимирівни*

*галузь 01 – Середня освіта / Педагогіка
спеціальність – 014.02 Середня освіта*

*науковий керівник:
к. філол. н., Ганна КАНОВА*

*рецензент:
к. філол. н., доцент Наталія ЛЮБАРЕЦЬ*

«Допущено до захисту»

Протокол засідання кафедри зарубіжної літератури

№ ___ від «___» _____ 2023 р.

Завідувач кафедри _____ (професор Лілія МІРОШНИЧЕНКО)

Київ – 2023

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. Роль міфу у літературотворчому процесі.	8
1.1 Міф і підходи до його інтерпретації.	8
1.2 Міф, ритуал і література: від культової основи до художньої творчості.	15
Висновки до розділу 1	18
РОЗДІЛ 2. Міф як сюжето- та образотворчий принцип побудови художнього світу у романі «Лев, Біла Відьма та шафа».	20
2.1 Міфологічні образи у книзі К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа». .	21
2.1.1 Язичницькі образи в романі «Лев, Біла Відьма та шафа».	21
2.1.2 Образи християнської традиції в романі «Лев, Біла Відьма та шафа».	26
2.2 Міфологічні мотиви у книзі К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа».	30
2.3 Зв'язок міфу з історичними реаліями у романі «Лев, Біла Відьма та шафа».	32
Висновки до розділу 2.....	34
РОЗДІЛ 3. План конспект уроку на тему «Клайв Стейплз Льюїс «Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа». Дослідження фантастичного світу роману.»	35
3.1 Методичні рекомендації щодо вивчення роману «Лев, Біла Відьма та шафа» Клайва Льюїса Стейплза у шкільній програмі.	35
3.2 План-конспект уроку зарубіжної літератури для учнів 5 класу на тему «Клайв Стейплз Льюїс «Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа». Дослідження фантастичного світу роману.»	36
Висновки до розділу 3	42
ВИСНОВКИ	44

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	46
ДОДАТКИ	51
ABSTRACT	55

ВСТУП

Міф відігравав значну роль у літературному процесі протягом усієї історії. Міфічні оповіді ставали для письменників невичерпним джерелом натхнення для створення художніх текстів. Міфічні історії були переказані, переосмислені та адаптовані в різні способи у процесі створення нових літературних текстів. Багато класичних текстів, від давньогрецького класичного епосу до «Улісса» Дж. Джойса, спираються на міфологічні теми та мотиви. Тож можна з упевненістю стверджувати, що міфологічний арсенал тем, образів та мотивів увійшов до різноманітних літературних текстів, від епічної поезії до сучасних романів.

Звернення до міфів надавало письменникам можливість встановити зв'язок із читачами на більш глибокому рівні. Спираючись на спільні культурні наративи та архетипи, письменники створювали тексти, які резонували з читачами на первинному рівні, звертаючись до колективного несвідомого та універсального людського досвіду.

Крім того, міф відігравав важливу роль у формуванні культурно-історичного контексту, в якому створювалася література в усі часи. Міфи безумовно відображали цінності, вірування та соціальні структури суспільств, які їх створювали. Спираючись на ці історії та переосмислюючи їх, письменники порушували питання, що мають культурне та соціальне значення, і проливали світло на складну взаємодію між міфом і суспільством.

Загалом, роль міфу в літературному процесі багатогранна і складна. Незалежно від того, чи використовується він як джерело натхнення, інструмент для дослідження складних тем, засіб зв'язку з читачами або відображає культурно-історичний контекст, в якому створюється література, міф залишається життєво важливою і незмінною частиною літературотворчого процесу.

Роман «Лев, Біла Відьма та шафа» читають і люблять покоління читачів в усьому світі. Безумовно, роман Клайва Стейплза Льюїса, – це важлива частина світової літературної спадщини, що містить в собі міфологічний складник. Глибинні шари сенсу та символічні нашарування в романі стали предметом численних критичних досліджень, особливо в контексті міфокритики.

Міфокритика досліджує, як міфи формують літературні твори. У випадку з романом К.С. Льюїса багато дослідників стверджують, що він спирається на різноманітні міфічні джерела, включаючи греко-римські, християнські, кельтські та скандинавські міфи, для створення багатого і складного наративу.

Відтак, роман Клайва Стейплза Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа» 1950 р. – це важлива частина світової літературної спадщини, що містить в собі багату міфологічну складову. Релевантність роботи з цим твором проявляється в тому, що він досить добре досліджений на різних рівнях у вітчизняному літературознавстві: основна проблематика, структура художнього тексту, перекладацькі трансформації в англійсько-українському художньому перекладі і т.ін., але надалі роман потребує більш детального аналізу та систематизації у світлі міфокритики.

Назагал, у зарубіжному літературознавстві романний цикл «Хроніки Нарнії» ставав предметом різноаспектних досліджень з моменту появи. Серед зарубіжних науковців назвемо праці таких дослідників як: М. Бейн, Г. Бассхем, Ж. Харрісон, Дж. Монтгомері, М. Уорд. Ці вчені звернули увагу на авторську інтенцію, за якою К.С. Льюїс використовує міфологічні образи і мотиви для створення потужного і захоплюючого наративу. Роман К.С. Льюїса став також об'єктом досліджень для молодих вітчизняних науковців, таких як : О. Головка, В. Гура, Г. Пастушук, О. Чиж, Л. Яворська, В. Яремчук. Окрім цього, роман «Лев, Біла Відьма та шафа» є сприятливим для інтерпретацій не тільки в царині літературознавства, але використовується як матеріал для проповіді християнських цінностей для юного покоління читачів пост-секулярної доби.

До прикладу наведемо статтю І. Бриндака у часописі Дрогобицької духовної семінарії, що провокує розмову-дискусію про те, «Де знаходиться Нарнія?».

Актуальність даної роботи полягає у глибинному розкритті і систематизації міфологічних пластів у тканині художнього тексту роману Клайва Стейплза Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа».

Дослідження цього роману **має на меті** розглянути твір Клайва Стейплза Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа» крізь призму міфокритики.

Об'єкт нашого дослідження – роман Клайва Стейплза Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа».

Предметом дослідження є міфологічні образи та мотиви, їхня адаптація, трансформація та переосмислення у світлі авторської інтенції у романі К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа».

Завдання дослідження включають в себе наступні:

1. Прослідкувати етапи формування міфокритики в історичній перспективі.
2. Окреслити специфіку зміни дослідницьких підходів у рамках міфокритики впродовж ХХ ст.
3. Дослідити міфологічні складники роману «Лев, Біла Відьма та шафа».
4. Проаналізувати вплив міфів на формування образів та розвиток сюжету роману.
5. Визначити роль міфології на образно-символічному рівні розробки проблематики тексту.
6. Проаналізувати використані автором міфологічні образи і мотиви для створення багатого і складного наративу.
7. Оцінити дидактичний потенціал впливовості змісту роману на юного читача.

Методологія дослідження передбачає прочитання роману з використанням культурно-історичного та герменевтичного методів і компаративного підходу до аналізу художнього матеріалу. Теоретичною базою дослідження слугують фундаментальні праці таких вчених як: М. Еліаде,

К. Леві-Строс, Р. Барт, Дж. Кемпбелл, Ж. Дюран, З. Фройд, К.Г. Юнг, Н. Фрай, які дозволяють застосувати в даному дослідженні певні інтерпретаційні моделі та підходи.

Наукова новизна роботи полягає в дослідженні ролі міфу на сюжетному, персонажному та ідейному рівнях художнього світу роману «Лев, Біла Відьма та шафа». Результати дослідження можуть бути використані в освітніх закладах Нової української школи для вивчення міфологічних аспектів літератури. Практичне значення дослідження полягає в поглибленні знань про міфологічні аспекти творів літератури, а також у використанні його результатів для викладання в освітніх закладах.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів та загальних висновків. Перший розділ фокусується на ролі міфу у літературотворчому процесі, окреслюючи підходи до інтерпретації міфів, а також звертає увагу на зв'язок між міфом, ритуалом та літературою. Другий розділ висвітлює міф як сюжето- та образотворчий принцип побудови художнього світу у романі К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа»; розглядаються язичницькі та християнські образи і мотиви в романі, окрему увагу приділено образам античної міфології. У роботі також прослідковується зв'язок міфологічного шару художнього тексту з історичними реаліями. Третій практичний розділ містить у собі розгорнутий план-конспект уроку для учнів 5-го класу середньої школи, з урахуванням того, що твір вміщено у блок літератури для позакласного читання чинної програми НУШ.

У кінці роботи подано бібліографію та додатки. Список використаної літератури налічує 48 джерел, 19-ть з яких англomовні.

ОСНОВНА ЧАСТИНА

РОЗДІЛ 1. Роль міфу у літературотворчому процесі

Загальним місцем у наукових дослідженнях щодо генези міфології у людській культурі є твердження, що з давніх давен представники усіх народів світу, керуючись звичайною, абсолютно природною допитливістю, складали міфи. Традиційно енциклопедії *міф* визначають як «розповідь, що відтворює у вербальній формі та фіксує в колективній пам'яті архаїчні вірування давніх народів, специфіку та особливості їхніх релігійно-містичних уявлень щодо походження людини та світу; оповідання про богів, духів, обожнюваних героїв та першопредків, що ведуть свій родовід ще з первісного суспільства; специфічний спосіб сприйняття та пояснення механізму взаємодії людини, суспільства та природи; модель спрощеної, переважно ірраціональної, але цілісної інтерпретації картини світу; витвір народної фантазії, у якому явища природи або культури подають і трактують у формі наївного уособлення; неправдиві, некритичні, відірвані від дійсності концепції та уявлення» [4].

1.1 Міф і підходи до його інтерпретації.

На сьогоднішній день існує велика кількість класифікацій міфів, найпоширенішими є міфи *космогонічні, теогонічні, антропогонічні, тотемічні, астральні, есхатологічні* тощо. Але те, що об'єднує всі міфи – це зв'язок з релігійними віруваннями та сакралізація зображуваного. Міф – це також спроба дати відповідь на вічні питання, що й досі не залишають байдужими людей, – про сутність людини, її роль, про життя після смерті, про визначення добра і зла тощо. Міфи містили у собі певну релігійну базу, доказом чого є віра у богів і її впливовість на життя людей в різні епохи. Також варто зазначити, що у міфах знаходимо зародження різних форм мистецтва, адже міфологія входить у життя людей через художнє буття, розвиваючи художню творчість і надаючи мистецтву виразності. Тож міфи – це особлива форма пам'яті для передачі накопичених знань та культурних цінностей. Ця теза дає можливість говорити

про їх позачасовість, адже незважаючи на те, що це оповідь про те, що вже сталося, міфологічні мотиви схильні до нескінченного відтворення у людській культурі. «Одна з основних причин постійного апелювання до міфу в тій чи іншій формі полягає передусім у тому, що в сучасної людини зберігається здатність до «міфомислення», тобто до сприйняття ілюзорних ідеологічних структур або художніх структур і віри в них» [23, с. 161]. Підтвердженням цього є факт не лише використання міфологічних сюжетів і образів у сучасному літературному процесі, а й створення нових форм, аналогічних до давніх.

У постійних пошуках істини спостерігається часте звернення до міфології, як до архаїчного першоджерела гармонії, адже воно розглядається як намагання людини віднайти постійні, незмінні цінності у мінливому світі, що зазнає постійних змін. Окрім цього, повторюваність сюжетів міфу також слугує його реактуалізації – автори різних культурних епох зверталися до певних мотивів, образів чи символів, тим самим вкорінюючи архетипи міфотворчого мислення у літературну свідомість. «У сюжетиці міфів спостерігаємо постійне повторення сакральних подій, що мали місце на початку існування людства, а також різке протиставлення міфічного і сучасного (опозиція сакрального/профанного)» [25, с. 71].

За спостереженнями науковців, міфологія, як наука про міфи, розвивалася протягом двох з половиною тисячоліть, і за цей час можна виділити декілька періодів – періоди розквіту міфології, для яких характерна *реміфологізація* – інтерпретація міфу як значимого, автономного досвіду, і періоди занепаду міфології – *деміфологізація* свідомості та закріплення раціонального сприйняття.

Однією з найважливіших функцій міфу в літературному процесі є його здатність передавати складні й абстрактні ідеї через наративну форму. Міфи часто торкаються глибоких питань і концепцій, таких як природа всесвіту, походження людства і сенс життя. Використовуючи наративну техніку, міфи можуть забезпечити відчутний і зрозумілий спосіб дослідження цих концепцій,

які інакше було б важко висловити в інший спосіб. Крім того, міфи слугували засобом передачі культури, транслюючи цінності, вірування та історію культури від одного покоління до іншого. Якщо взяти до уваги поняття «культурна ідентичність», то письменники використовували міфи для дослідження власної культурної ідентичності, а також для взаємодії з культурними ідентичностями інших народів. Зрештою, в рамках певних художніх напрямів, літературні жанри зазнали впливу певних міфологічних систем на рівні сюжетів та мотивів. Наприклад, поети-романтики ХІХ століття черпали натхнення з античної, біблійної та національної міфології, тоді як письменники-модерністи ХХ століття використовували міф, щоб підірвати традиційні літературні конвенції та дослідити нові способи вираження.

Історичний підхід до інтерпретації міфів скеровує фокус уваги на соціальні й історичні контексти, у яких міфи були створені. Цей підхід передбачає, що міфи формуються історичними подіями, політичними та соціальними рухами, та культурними трансформаціями. До представників історичного підходу до інтерпретації міфів належать Йоганн Готфрід Гердер, німецький філософ і літературний критик, який вважав, що міфи є вираженням національного характеру народу і відображають історичний досвід культури. Й.Г. Гердер відкидав ідею, що міфи – це просто примітивні забобони чи застарілі вірування. Натомість він вважав їх невід’ємною частиною культурної спадщини народу і вірив, що вони містять цінне розуміння людського буття. Він стверджував, що міфи є формою колективної мудрості, яка відображає спільний досвід і цінності спільноти «Ideas for the Philosophy of the History of Humanity» («Ideen zur Philosophie der Geschichte der Menschheit»), опублікованої в 1784 році. Гердер також вважав, що міфи є вираженням культурної творчості народу. Він розглядав їх як витвори мистецтва, що відображають уяву і творчість людського духу. Вчений вважав, що вивчення міфів необхідне для розуміння історії та культури народу, і що важливо їх зберегти для майбутніх поколінь.

Сер Джеймс Джордж Фрезер, шотландський антрополог, стверджував, що всі культури проходять схожий еволюційний процес у своїх віруваннях і практиках, і що багато міфів і ритуалів можна простежити до більш ранніх етапів розвитку людства. Фрезер вважав, що міфи – це спроби давніх людей пояснити природні явища і зрозуміти навколишній світ. Він стверджував, що міфи часто зосереджуються навколо фігури вмираючого і воскресаючого бога, міф про якого він розглядав як символ циклу життя, смерті і відродження, що присутній у природі. Багато ритуалів, включаючи жертвоприношення, також були спробами вплинути на світ природи і забезпечити щедрий врожай або вдале полювання. Одним із ключових внесків Фрейзера у вивчення міфу стала його концепція «священного царя». Він стверджував, що в багатьох суспільствах король або інша особа обиралася в якості своєрідного живого бога, якого приносили в жертву в кінці його правління, щоб забезпечити родючість і процвітання землі. Фрейзер вбачав у цьому символічне представлення природного циклу смерті та відродження і вважав, що це було спільною рисою ранніх людських спільнот. Загалом, історичний підхід до інтерпретації міфів прагне розкрити історичний контекст, в якому міфи були створені, і зрозуміти, як цей контекст вплинув на зміст і значення міфів.

Структуралізм, як підхід до інтерпретації міфу, фокусується на основних структурах міфів. Він передбачає, що міфи не є випадковими, а складаються з основних патернів та структур. Клод Леві-Стросс, французький антрополог та етнолог, є одним з найвизначніших представників структуралізму. Структуралісти аналізують символічні елементи міфів та намагаються розкодувати їх значення. На думку структуралістів, міфи мають глибоке значення і не є просто розважальними історіями. Леві-Стросс також стверджує, що міфи не є довільними історіями, а мають структуру та мають підґрунтя [14, с. 457]. Він вважав, що міфи складаються з серії бінарних протиставлень, які не є довільними, а відображають фундаментальні двоїстості, які присутні у всіх

людських суспільствах. За його переконанням, підґрунтя міфів можуть розкрити глибокі культурні та психологічні зразки, які формують людську поведінку.

Психологічний підхід до інтерпретації міфу робить акцент на тому, що міфи відображають людські психічні процеси, такі як сни, бажання та страхи. Одним з головних представників психоаналітичного підходу до інтерпретації міфів є Зигмунд Фройд, засновник психоаналізу. Він вважав, що міфологія та релігія є вираженням глибинних психологічних конфліктів і бажань. У своїй праці «Тотем і табу» З. Фройд стверджував, що міфи та ритуали слугували для примітивних суспільств способом впоратися зі своїми тривогами та страхами, зокрема, пов'язаними з сексуальністю та агресією. Фройд вважав, що багато міфів і релігійних історій засновані на універсальних людських переживаннях, таких як Едіпів комплекс, який включає в себе неусвідомлений сексуальний потяг сина до матері і суперництво з батьком. Він також вважав, що міфи містять символічні зображення пригнічених бажань і страхів, і що розуміння цих символів може дати уявлення про людську психіку. Однак інтерпретацію міфології З. Фрейда критикували за редуccionізм і надмірну зосередженість на сексуальності та агресії. Деякі вчені стверджують, що його теорії обмежені його власними культурними упередженнями та припущеннями щодо природи людської психіки людської психіки. До прикладу, Еріх Фромм, автор книги «Біженці від свободи» стверджує, що З. Фройд ігнорує роль культури та суспільства в формуванні психіки людини, а також надмірно спрощує складність психічних процесів. Незважаючи на цю критику, роботи З. Фрейда з міфології мали значний вплив на вивчення релігійних та культурних міфів і продовжують впливати на сучасні підходи до інтерпретації міфів.

Іншим представником психоаналітичного підходу до тлумачення міфів є Карл Густав Юнг, який розробив власну теорію колективного несвідомого. Він вважав, що міфи і символи є вираженням універсального людського досвіду і що вони можуть розкрити глибоко вкорінені психологічні істини, тобто універсальні

архетипи, або базові психологічні структури, які містяться в колективному несвідомому і виявляються в міфах, символах та інших культурних виразах. К.Г. Юнг вважав, що ці архетипи відображають фундаментальний людський досвід та інстинкти, які проявляються в різних культурах та епохах. Він стверджував, що міфи і символи є не просто продуктами індивідуальної творчості чи культурних традицій, а проявами колективного несвідомого, спільного резервуару людського досвіду і знань. Він вважав, що архетипи, які є універсальними моделями поведінки особистості, лежать в основі міфів і символів, що зустрічаються в усіх культурах. Загалом, підхід Юнга до міфології підкреслював важливість розуміння універсальних психологічних моделей і досвіду, які лежать в основі людської культури.

Підхід Нортропа Фрая, ще однієї важливої особистості в розрізі міфокритики, сформувався під впливом різних інтелектуальних течій його часу, зокрема структуралізму та постструктуралізму. Він прагнув розкрити глибинні структури, патерни та архетипи літературних текстів, встановлюючи зв'язки між різними творами та визначаючи повторювані теми й мотиви. Н. Фрай досліджував, як міфи функціонують у літературних творах, беручи до уваги їхнє символічне, архетипне та культурне значення. Його робота сприяла розумінню міфічних вимірів літератури та способів, у які міфи формують наративи та смисли.

Погляд Н. Фрая у праці «Великий код: Біблія і література» значною мірою зумовлений його досвідом літературної критики та зацікавленістю міфологічними й архетипними моделями. Він спирається на свої широкі знання як біблійних текстів, так і літературних творів, щоб проаналізувати та інтерпретувати присутність біблійних елементів у літературі. Фрай стверджує, що розуміння біблійного підтексту в літературних творах допомагає нам оцінити шари смислу та культурних покликань у них. «Великий код: Біблія і література» також заглиблюється в ідею міфу та його роль у літературі. Фрай розглядає

Біблію як збірку міфів, які пронизали західну культуру, забезпечуючи основу для оповіді та образного вираження. Він досліджує, як ці міфи були адаптовані, трансформовані та переосмислені в різних літературних контекстах.

«Великий код: Біблія і література» пропонує основу для розуміння символічних і тематичних зв'язків між Біблією та широким колом літературних творів, проливаючи світло на тривалий вплив біблійних наративів на західну літературу.

Феміністичний підхід до інтерпретації міфів працює з репрезентацією жіночих образів у міфах. Цей підхід передбачає, що міфи формуються патріархальними суспільствами, в результаті чого жінки часто зображуються негативно, як сексуалізовані об'єкти чоловічого бажання. Феміністична інтерпретація міфів намагається ідентифікувати та критикувати ці репрезентації жінок та розкрити приховані голоси жіночих персонажів у міфах. Сімона де Бовуар – французька філософиня та феміністка, стверджує, що жінки історично були маргіналізовані та виключені з домінуючого дискурсу. У своїй книзі «Друга стаття» де Бовуар аналізує культурні та історичні чинники, які сприяли пригніченню жінок, зокрема, зображення жінок у міфах наптовхує її на наступне твердження: «жінка постає як вторинна, то ворожа, то покірنا, але завжди у співвіднесенні з чоловіком як Абсолютом. У багатьох основоположних варіантах міфів різних народів і племен, жіноче й чоловіче начало протиставлені саме як пасивна плоть і поривний дух, як земля і небо, як первинний хаос і розумна впорядкованість» [3, с. 10].

Однією з ключових фігур в утвердженні феміністичного підходу до інтерпретації міфів є американський вчений і письменник Джозеф Кемпбелл. У своїх роботах з порівняльної міфології Кемпбелл часто зосереджувався на чоловічих героях та їхніх подорожах, але він також визнавав важливість жіночої перспективи в міфах. Він стверджував, що багато міфів містять жіночі архетипи і що жіноча подорож так само важлива, як і чоловіча.

Кларісса Пінкола Естес стверджує, що міфи про жінок, є важливими для розуміння жіночої ідентичності та її місця в суспільстві. Вона досліджує різні міфологічні персонажі та розкриває їхній потенціал для відновлення жіночого досвіду та сили. Естес також підкреслює важливість розуміння контексту, в якому були створені міфи про жінок, щоб розкрити вплив соціальних та культурних факторів на створення цих міфів. Естес стверджує, що багато міфів та казок були спрощені та позбавлені своєї первісної сили та значення, особливо щодо жіночих персонажів. Загалом, робота Естес «Жінки, що біжать з вовками» про роль жінок у міфології підкреслює важливість повернення та шанування жіночих аспектів нашого «я» та нашої культури. Вона підтримує жінок у тому, щоб ті приймали свої інстинкти, творчість та стійкість, та використовували мудрість міфів та історій для керування власним життєвим шляхом. Загалом, феміністичний підхід до інтерпретації міфів спрямований на виявлення та критику патріархальних структур і негативних репрезентацій жінок у міфах.

Інтерпретація міфів – це складний процес, який потребує розуміння специфіки різних підходів та методів, використовуваних для аналізу. Кожен підхід пропонує унікальну перспективу на тлумачення міфологічного матеріалу та може розгортати смислову перспективу з різних сторін.

1.2 Міф, ритуал і література: від культової основи до художньої творчості.

Зосереджуючи свою увагу на студіях Нортропа Фрая, Т.Н. Денисова стверджувала: «Міфологія невіддільна від релігії, а, може, й навпаки – релігія невіддільна від міфології, і біблійні міфи можна вважати найпоширенішими й вельми репрезентативними для західної цивілізації як такої, а отже – органічно засвоєним «фундаментом» західної ментальності» [9, с. 9].

Тож, міф і релігія тісно пов'язані, оскільки багато релігійних традицій включають міфи як частину своїх систем вірувань. Насправді, деякі вчені, такі

як К. Леві-Строс, М. Еліаде, К. Юнг стверджують, що міфи є основою віри та релігії, і що багато релігійних практик і ритуалів засновані на цих міфах.

За спостереженнями вчених, міфи часто пояснюють походження світу, природу богів і зв'язок між божественним і людським. Подібні «історії» можуть допомогти відчувати сенс і мету життя, а також дати вказівки щодо того, як жити правильно і досягти духовного вдосконалення.

Релігії також використовують міфи для встановлення спільної культурної ідентичності серед своїх послідовників. Розповідаючи історії про богів і героїв та беручи участь у ритуалах, які відтворюють ці історії, люди можуть відчувати зв'язок та усвідомити приналежність до своєї релігійної громади.

Крім того, багато релігійних текстів і вчень наповнені міфологічним символізмом і алегоріями. Наприклад, християнська Біблія містить численні історії про персонажів, які часто інтерпретуються як символічні зображення певних фундаментальних духовних концепцій, наприклад, історія Адама і Єви як метафора гріхопадіння людства.

Безумовно, релігійні практики відображають на рівні сюжетів історії давніх божеств, які були адаптовані протягом значного історичного проміжку й оформилися у вигляді культу. Наприклад, фракійське божество Діоніс, поступово перетворилося на одного з богів-олімпійців, якого вшановувала вся Еллада; або грецька богиня Афродіта постала у вигляді богині Ісиди у єгипетському пантеоні.

У деяких випадках самі релігійні практики та ритуали можна розглядати як форму міфологічного оповідання. Наприклад, християнське таїнство причастя, яке передбачає споживання хліба і вина, що символізують тіло і кров Христа, можна розглядати як ритуальне відтворення міфологічної історії про жертву Христа.

Міф та ритуал, в той самий час, тісно пов'язані з літературою, і цей зв'язок можна простежити на прикладі найдавніших людських культур. В основі цього

зв'язку між міфом і мистецтвом лежить ідея оповіді. Міфи та ритуали – це, по суті, історії, які допомагають нам осмислити наш світ і наше місце в ньому. У них часто фігурують персонажі та події, наповнені символізмом та метафорами, які можна інтерпретувати по-різному.

З часом зв'язок між міфом і мистецтвом еволюціонував, ці історії та символи почали використовуватись у більш складні способи. Наприклад, багато творців епохи Відродження використовували класичну міфологію для створення алегоричних творів, які порушували такі теми, як кохання, смерть і стан людини. Так само багато сучасних митців використовують міф і ритуал для дослідження сучасних проблем.

Одним із важливих аспектів цього зв'язку між міфом і мистецтвом є спосіб, у який ці історії та символи можуть бути інтерпретовані та переосмислені з плином часу. Міфи та ритуали не є фіксованими чи статичними, вони розвиваються і змінюються разом з поглядами на культуру та суспільство. Це означає, що мистецтво і література також можуть бути використані для того, щоб дослідити нові способи розуміння світу.

Отже, зв'язок між міфом, ритуалом і літературою є складним і багатограним. Всі ці елементи є частиною людського прагнення зрозуміти та інтерпретувати навколишній світ, і протягом історії вони виражалися у різний спосіб.

Одним із способів використання міфології в сучасній літературі є перекази або адаптації класичних міфів. Ці твори часто пропонують нові інтерпретації знайомих історій, висвітлюючи різні аспекти оригінальних міфів або досліджуючи їхню актуальність для сучасності. Наприклад, «Пенелопіада» Маргарет Етвуд переказує історію «Одіссеї» Гомера з точки зору Пенелопи, дружини Одиссея, окреслюючи феміністичний погляд на гомерівський міф.

Міфологія також часто використовується в літературі для дослідження психологічних та екзистенційних тем. Наприклад, автори можуть

використовувати міфологічні сюжети як спосіб дослідити стан людини, природу реальності або пошук сенсу і мети в житті. У книзі «Сила міфу», написаній на основі телевізійних передач за участю американського міфокритика Джозефа Кемпбелла і Білла Моерса, підкреслюється думка про те, що міфологія дає людям спосіб зрозуміти і вирішити універсальні теми і питання, які хвилюють нас протягом всієї історії. [43]

Загалом, використання міфологічного матеріалу на рівні структури та образно-символічного складника, повсякчас підкреслює неминущу актуальність і силу прадавніх міфів. Спираючись на багаті культурні традиції, письменники можуть створювати художні тексти, які звертаються до універсального людського досвіду та досліджують найглибші питання і таємниці людського буття.

Від найдавніших печерних малюнків до найновіших творів сучасної літератури міфи та ритуали продовжують надихати художників і письменників, і, без сумніву, продовжуватимуть це робити і в майбутньому.

Висновки до розділу 1

Отже, роль міфу в літературному процесі є багатогранною і складною, на неї впливає ціла низка чинників, зокрема історичний контекст, у якому міф був створений, культурні традиції та вірування, які його продукують, а також власне творче бачення та інтерпретація автора.

Як зазначалося в першому підрозділі «Міф та підходи до його інтерпретації», існує низка різних підходів до тлумачення міфів, від історичного до психоаналітичного і феміністичного, кожен з яких пропонує унікальний погляд на те, як міфи функціонують у людській культурі. Однак, хоча ці підходи можуть відрізнятися за своїм конкретним фокусом і методологією, всі вони поділяють фундаментальне уявлення про силу і значення міфу як засобу розуміння людського досвіду.

У другому підрозділі «Міф, ритуал і література: Від культової основи до художньої творчості» ми подали огляд наукових концепцій, які досліджують зв'язок між міфом, ритуалом і літературою, а також шляхи, якими міфи еволюціонували від своїх первісних культових витоків до сфери художньої літератури. Безумовно, ця еволюція була зумовлена низкою факторів, включаючи зміни в соціальних і культурних формаціях, зміну ролі релігії в суспільстві та появу нових форм літературного вираження.

Загалом роль міфу в літературному процесі є складною і багатогранною, зумовленою широким спектром історичних, культурних і творчих чинників. Однак, незважаючи на розмаїття існуючих підходів та інтерпретацій, очевидним є те, що міфи залишаються потужним засобом дослідження найглибших істин і будуть продовжувати надихати письменників і читачів протягом наступних поколінь.

РОЗДІЛ 2. Міф як сюжето- та образотворчий принцип побудови художнього світу у романі «Лев, Біла Відьма та шафа».

За влучним спостереженням авторок «Студій з історії англійської дитячої літератури» О.В. Бобир, Т.В. Михед: *«Химерний світ Нарнії зітканий з елементів різних міфологій і такої кількості культурних і літературних алузій, що їх годі й перераховувати»* [1, ст. 233]. Тож спробуємо співвіднести міркування автора роману із евристичним дослідженням художнього тексту.

У романі «Лев, Біла Відьма та Шафа» наявність міфологічних елементів безсумнівна. К.С. Льюїс використовує міф як сюжетотворчий та образотворчий принцип побудови художнього світу. У своєму есе «Поховання великого Міфу» автор стверджує: *«Пробудити зачарований світ від сну – наш тяжкий обов'язок. Можливо, дійсний Всесвіт у багатьох розуміннях значно менш поетичний і не такий упорядкований і не такий єдиний, як вважалося. ... Тільки у справді крайньому випадку і тільки після того, як люди відмовляться від рожевої ілюзії і уява беззастережно підкориться розуму, ми зможемо запропонувати їм хоч якусь компенсацію за те, що маємо намір у них забрати. Ось чому до того часу ми зобов'язані ставитися до Міфу з повагою. Так, він був (на якомусь рівні) повним безглуздям; але треба бути абсолютним занудою, щоб не захоплюватися його чарівністю. Особисто я, хоча більше й не вірю в нього, завжди буду насолоджуватися ним, як насолоджуюся іншими міфами. Я поселю мою Печерну Людину там же, де у мене живе Бальдер, Прекрасна Олена та аргонавти, і буду часто-часто відвідувати її»* [17, с. 369].

К.С. Льюїс використав міфологічні образи та мотиви, щоб підсилити сюжетну лінію та розкрити характери героїв. Більше того, у цьому романі автор втілив світ, за одвічними законами якого існує країна Нарнія. Художній світ Нарнії був побудований на основі язичницької та біблійної міфологій, мотиви яких химерно переплітаються у сюжеті твору. Письменник створив світ, який є вигаданим, але водночас частково відповідає реальності.

2.1 Міфологічні образи у книзі К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа».

2.1.1 Язичницькі образи в романі «Лев, Біла Відьма та шафа».

«Лев, Біла Відьма та шафа» – це цілий художній всесвіт, який спирається на різноманітні літературні та культурні традиції. Серед цих традицій – використання міфів, та вибудованих на їхній основі мотивів, які Льюїс вплітає в тканину своєї історії у різні способи.

Розглянемо образи роману, спираючись на систему язичницьких вірувань. У рамках язичницької традиції, люди надавали особливого значення міфологічним істотам: божествам, духам, демонам, пов'язаним з природними силами. Тут яскравою представницею втаємничених сил постає Біла Відьма, адже здавна язичники вірили в те, що відьми та чаклуни можуть викликати та підкорювати й контролювати різні стихії та мають владу над світом мертвих.

У романі «Лев, Біла Відьма та шафа» Біла Відьма постає образом споконвічного зла. За сюжетом Біла Відьма узурпує владу в Нарнії та перетворює її на зимову країну, де постійно панує морок і холод. *«О, це саме вона прибрала Нарнію до рук! Це вона зробила вічну зиму. Вічну зиму, але ніякого Різдва; просто уяви собі на хвилинку!»* [19, с. 22] Вона панує над народом Нарнії в жорстокий спосіб і пригнічує його, позбавляючи свободи та радості.

Образ Білої Відьми в цій книзі слугує для ілюстрації сили зла та його впливу на суспільство. Вона втілює егоїзм, жадібність і жорстокість, прагнучи підпорядкувати усіх своїй волі. Її злісні дії і влада спричиняють страждання і несправедливість у Нарнії.

Образ Білої Відьми в романі «Лев, Біла Відьма та шафа» є метафорою стародавнього зла, що приходить на землю та намагається поневолити й знищити все, що є добрим і справедливим.

Снігова королева, Крижана Діва, Фея Льодів, – Біла Відьма, володарка зими і смерті. Не можна пройти повз той факт, що образ Снігової королеви зустрічається в скандинавській міфології. Найчастіше її називають Крижаною

Дівою, це зловісна і прекрасна володарка холоду, хуртовин і льодів, втілення зими і смерті, її поцілунок вихолоджує душу, і, якщо не вбиває, то робить людину рабом. Особливо поширений сюжет, де Крижана Діва викрадає в молодій дівчини нареченого.

У скандинавській міфології Скаді – це велетка, яка асоціюється із зимою і символізує зиму та лід. Її часто зображують як високу і люту богиню, яка править замерзлими землями. Відпочатково вона, ймовірно, була богинею родючості в її зимовій іпостасі. Існує думка, що раніше її шанували нарівні з богинею Фрейєю, проте в міру розвитку скандинавських вірувань вона втратила свою значимість. Про Скаді нам розповідають стародавні легенди в Старшій Едді, Молодшій Едді та Сазі про Інґлінґів. При цьому ім'я Скаді зустрічається в найстаріших скандинавських топонімах, і деякі дослідники вважають, що саме від цього імені походить сама назва «Скандинавія».

У нордичній традиції лід – п'ятий елемент, що відповідає за збереження і пробудження і формує богоподібний образ людини, в якій заморожене знання. Хоч Аслан і зазначає: *«Її знання сягають лише Початку Часів»*, – та все ж Біла Відьма хранителька первісного знання.

Окрім інтертекстуального зв'язку зі скандинавською міфологією, варто зазначити, що очевидним є інтертекст зі Сніговою королевою, легендарною персонажкою, чия історія найбільш відома завдяки однойменній казці Ганса Крістіана Андерсена. У цій казці Снігова королева зображується як вродлива, але холодна і неприступна жінка, що володіє чарівними здібностями. Вона править чарівною країною, вкритою льодом і снігом. В той час, як К.С. Льюїс говорить про Білу Відьму так: *«... велетенська жінка, значно вища за будь-яку з жінок, бачених Едмундом за все його життя. Вона також була закутана по самісіньке підборіддя в біле хутро, правицею тримала довгасту золоту паличку, а на голові мала золоту корону. На всуціль білому обличчі цієї поважної жінки – не просто блідому, а саме білому, наче сніг, або папір, або цукрова глазур, – лише яскраво*

вирізнявся червоний рот. Це було дуже гарне лице, але гордовите, холодне й жорстке.» [19, с. 35-36] Тож можемо прослідкувати схожість між описами цих героїнь.

Зв'язок між героями скандинавських міфів, Андерсенівською персонажкою та Білою Відьмою полягає у спільних рисах їхніх образів. Усі вони асоціюються із зимою, холодом і снігом, мають владу над сніговою та крижаною магією, а також холодний і неприступний характер.

До того ж, втеча/подорож з Сніговою королевою чи Крижаною дівою, а відтак і з Білою Відьмою, не може означати нічого доброго для героїв, адже закони потойбічного світу за якими вони живуть, згубні для людей. Вічні льоди, що оточують цих героїнь, атмосфера непорушності та застиглості в часі, увиразнюють холодну сутність, ворожу до всього живого. Місце, де мешкають повелительки снігів, можна прирівняти до світу мертвих, де немає місця людині. Герой, що контактує з будь-якою із крижаних володарок, або приречений на загибель, або втрачає свою людяність. *«Там не було жодних ознак життя; навколо не лунало ані звуку. Навіть його (Едмунда) власні ноги ступали глибоким свіжим снігом безгучно.»* [19, с. 108]

Однією з найвідоміших і найпоширеніших форм язичницької віри є антична міфологія, що сформувалася в Стародавній Греції та Римі. Антична міфологія є частиною язичницької традиції європейської цивілізації. Міфи та легенди стародавніх греків та римлян описують походження богів та героїв, їх стосунки, пояснюють походження світу, природних явищ і суспільних звичаїв. Певні образи, пов'язані з античною міфологією слугують для поглиблення тематичного плану книги, нашаровуючи додаткові сенси, які виводять історію за межі простої дитячої казки.

Найперше у романі «Лев, Біла Відьма та шафа» перед читачами з'являється образ фавна в засніженому лісі. Образ фавна був запозичений Льюїсом із римської міфології, де фавн – бог лісів, полів, рівнин. Однак поряд із цим

божеством люди вірили в однойменного йому демона. Вважали, що фавн, як божество лісових хащів, живе в печерах. Зі смертними він спілкується через сновидіння або на відстані, лякаючи чи бентежачи їх таємничими звуками природи. З'являючись людині уві сні, фавн мучив її кошмарами. Подейкували, що демон викрадав жінок і дітей.

К.С. Льюїс у своєму романі відобразив міфологічні уявлення про це божество в образі фавна Тамнуса: *«... ще мить – і дивовижна особа вийшла на світло ліхтаря. Тулуб і голова істоти були цілком людськими, а от ноги, вкриті лискучою чорною вовною, закінчувалися ратицями і скидалися на ципині. ... і, до всього, мало ще й хвоста, ... Крізь кучеряве волосся витикалися двійко ріжок»* [19, с. 13].

Письменник у своєму творі відобразив амбівалентну природу цього божества – Тамнус присипляє Люсі за допомогою гри на сопілці й передає її Білій Відьмі, бо перебуває в неї на службі: *«Це і є найгірше, – простогнав містер Тамнус. – Я краду для неї дітей, ось що я роблю. Подивись на мене, о Донько Єви! Хіба могла б ти подумати, що я той фавн, який зустрічає і лісі бідну дитину, котра не зробила йому нічого злого, поводить з нею дружньо, запрошує на гостину до своєї печери, і все це аби лише приспати її та віддати Білій Відьмі?»* [19, с. 22]. Однак у створенні цього образу Льюїс порушує зафіксовані в традиції міфологічні уявлення – Тамнус жаліє Люсі і не викрадає її. Також варто зазначити, що фавн змушений чинити злочин не за власним бажанням, а за наказом, який дала Біла Відьма. За допомогою зміни міфологічної парадигми образу, автор намагається втілити одне із завдань роману – показати давно забуте світло добра й радості в Нарнії.

Крім фавна Тамнуса в книзі «Лев, Біла Відьма та шафа» зустрічається велика кількість інших античних міфологічних персонажів. Кентаври були в армії Аслана, коли народи Нарнії билися проти Білої Відьми в битві біля броду Беруни. *«Були тут і чотири кентаври; кінські частини їхніх тіл нагадували*

могутні тулуби тяглових коней, проте вище вони скидалися на суворих, але гарних велетнів» [19, с. 146]. Кілька кентаврів були перетворені на камінь і перебували в замку Білої Відьми. Кентаври завжди були на боці Аслана, а королі поважали їх і часто зверталися до них за порадою і допомогою. Безумовно, створюючи збірний образ кентаврів, Льюїс рухається в руслі традиції, адже за різноманітними античними джерелами, ці істоти були наділені нестримністю та стихійністю у своїх пориваннях, тому вони опиняються в авангарді війська, що має на меті скинути владу Білої Відьми. Окрім того, в особі мудрих порадників кентаврів Нарнії, проглядає образ Хірона, вчителя й наставника Геракла.

На стороні добра також були німфи: *«Тут були деревні жінки та джерельні жінки (або дріади та наяди, як ми їх зазвичай називаємо), котрі грали на чудернацьких струнних інструментах; саме вони викликали до життя звуки цієї прекрасної музики»* [19, с. 146]. Дріади – єдині німфи, які можуть померти. Вважалось, що вони невід’ємні від дерева, з яким пов’язані, а люди, які насаджують дерева і дбають про них, мають особливе покровительство дріад. Наяди за грецькою міфологією – давні божества, в одному ряду із хтонічними божествами. Вони хранительки вод і володіють життєдайними функціями. Є Наяди-цілительки, що лікують, а купання у їх воді дає зцілення від хвороб. Безумовно, автор використовує ці міфологічні образи для того, щоб показати консолідований спротив усієї природи, що прагне життєдайного оновлення.

В армії під керівництвом Білої Відьми зустрічаємо мінотаврів. Вони служили Білій Відмі та прийшли до Камінного Столу, відгукнувшись на її заклик. Вони стали свідками смерті Аслана, а пізніше брали участь у битві біля броду Беруни. Мінотавр – монстр, який з’являється на світ, будучи плодом гріха його матері зі священним биком Посейдона. У давньогрецькій міфології мінотавр символізував небезпеку та загрозу, що були спричинені гріхом та порушенням божественного закону. Він був страхітливим створінням, наполовину людиною, наполовину биком і мешкав у лабіринті на острові Крит. Щорічно Мінотавру

приносили в жертву сім юнаків та сім дівчат, уособлення цвіту юності, як спосіб пом'якшити його загрозливу природу та вберегти себе від його гніву.

Цікавим є те, що мінотаври з'являються в романі у множині, хоча роду мінотаврів, на відміну від кентаврів у давньогрецькій міфології не існувало. Таке представлення мінотаврів може мати декілька можливих пояснень. На стороні Білої Відьми – гріховне начало, втілене в образі античного Мінотавра. Військо Білої Відьми стає потужнішим і небезпечнішим, за умови більшої сили гріха і зла, що підсилює напругу та створює більш драматичний ефект. Також відхилення К.С. Льюїса від традиційного образу людинобика може бути засобом вираження унікальності та фантазійності світу Нарнії. Автор має свободу змінювати та трансформувати міфологічні образи, щоб підсилити певні сторони багатоликого зла, на владу якого спирається Біла Відьма.

2.1.2 Образи християнської традиції в романі «Лев, Біла Відьма та шафа».

У своєму романі «Лев, Біла Відьма та шафа», К.С. Льюїс відображає концепцію християнської міфотворчості у структурі твору. Роман містить багато християнських символів, мотивів та тем, які відображають авторську філософію та погляди на життя. За словами дослідника Марка Бейна, хоч Льюїс рішуче заперечував, що він сів писати серію історій, у яких закодовано зображення християнської істини або певні моральні уроки, прикрашені цукром, щоб зацікавити дітей, тим не менш, християнський елемент у нарнійському циклі беззаперечний [31, с. 45].

Перш за все, одним з головних символів роману є лев Аслан. «Творець і правитель Нарнії», «син Імператора-за-морем», зображений у образі лева, не тільки тому, що це природний спосіб для царя країни звірів, які вміють говорити. Левом від коліна Юди в Одкровенні Івана Богослова названий Ісус Христос. Лев Аслан творить Нарнію піснею – і це відсилання ... до біблійної розповіді про створення Словом...» [16, с. 237] Аслан, подібно до Спасителя на Голгофі,

помирає, приносячи себе в жертву заради спокути провини Едмунда, і під ранок воскресає. Першими свідками цього дива стають дівчатка Сьюзен і Люсі Певенсі, подібно до того, як у Євангеліях першими про воскресіння Христа дізнаються жінки-мироносиці.

Образ лева Аслана, творця і володаря Нарнії, безсумнівно, є тим образом, на якому ґрунтується все семикнижжя Льюїса й асоціюється з образом Христа. З цього приводу автор зазначив «... he (Aslan) is an invention giving an imaginary answer to the question, «What might Christ become like if there really were a world like Narnia, and He chose to be incarnate and die and rise again in that world as He actually has done in ours?»» [46, с. 52]. Водночас Льюїс ніде не зазначає, що Аслан є саме Христом, а коли читачі не можуть, або відмовляються впізнати в Златогривому леві Сина Божого, сприймає це абсолютно спокійно. Та все ж, подібно до Спасителя, Аслан має владу творити чудеса – він воскрешає мертвих, лікує недуги фізичні та душевні: підлість, черствість, малодушність, страх, брехливість і зосередженість на собі. Також Лева споріднює з Христом високий ступінь вимогливості щодо нарнійців, так само як і до дітей з нашого світу (синів Адама та доньок Єви). Головне, чого він очікує і від тих, і від інших, – це любов і відповідальність за власний вибір. Він засуджує будь-яку спробу перекласти свою провину на іншого і радіє, коли герої визнають власні помилки, допомагаючи їм наново розставити акценти у своєму житті. Крім того, Аслан воліє говорити загадками, як і Спаситель: *«Це означає, – пояснив Аслан, – що хоч Відьма і знає Таємну Магію, та на світі існує магія ще потаємніша, яка їй невідома. Її знання сягають лише Початку Часів. Але якби вона зазирнула трохи далі, в непорушність і темряву, що панували до того, як час розпочався, вона побачила б там зовсім інші чари та закляття. Вона б знала, що коли добровільна та невинна жертва загине замість зрадника, то Стіл трісне і Смерть сама піде»* [19, с. 188-189]

Подібно до Христа, він здатний викликати одночасно любов і страх. Коли діти роблять спробу поглянути йому в обличчя, їх наздоганяє дивне почуття, і вони зніяковіло відводять погляд. *«Що ж до самого Аслана, то і діти, і бобри роззубилися, побачивши його, та не знали, що казати і що робити. Той, хто ніколи не був у Нарнії, міг би подумати, що не існує в світі нічого водночас доброго і жахливого. Навіть якщо діти теж думали так раніше, тепер вони переконалися у протилежному. Бо коли вони намагалися глянути в Асланове лице, то встигали побачити лише полиск золотої гриви та великі, владні, вражаючі, неймовірні очі, а тоді розуміли, що не можуть більше дивитися на нього і тремтіли з голови до п'ят»* [19, с. 146-147]

Окрім образу Аслана, варто розглянути й образи дітей сімейства Певенсі. У романі «Лев, Біла Відьма та шафа» автор використовував для дітей звертання «доньки Єви» і «сини Адама». Звернення до старозавітної історії про перших людей в творі «Лев, Біла Відьма та шафа», має релігійне і символічне підґрунтя та нагадує читачам про прародителів, створених Богом, і про їхнє гріхопадіння.

Використання звернень «доньки Єви» і «сини Адама» для дітей у романі підкреслює, що герої роману є представниками людського роду і продовжувачами ланцюга людської історії, в якій виразно виявляється схильність у людській природі піддаватися спокусі й чарам предковичного зла. Подібні звернення підкреслюють спільність і універсальність досвіду, страждань і боротьби зі злом, з якими стикаються герої роману. Це може бути способом Льюїса К.С. нагадати читачам про їхню спільну людську долю і потребу у спокуті та порятунку.

Цікавим також є символічні значення імен дітей у романі. Хоча зв'язок імен персонажів з їхніми характерами не завжди є яскраво маніфестованим, імена містять смислові відтінки, що підкреслюють певні риси героїв на символічному рівні. Цей зв'язок допомагає створити глибший і складніший образ кожного з

героїв та розкрити унікальні якості в контексті пригод, які їм доведеться пережити.

Ім'я Пітер має давньогрецьке походження і походить від слова «*петрос*», що означає «*камінь*» або «*скеля*». У романі Пітер постає як лідер і сильний, рішучий герой, що стоїть на «камені» надійності та мужності. Ім'я Пітер також асоціюється з апостолом Петром із християнської традиції, який був наділений особливими повноваженнями і керував іншими учнями. В кінці роману ми дізнаємося, що нарнійці прозвали його King Peter the Magnificent – Король Пітер Величний, адже герой проявляє лідерські якості та часто виступає в ролі захисника своїх сестер і брата, а також країни і народу вцілому.

Ім'я Сьюзан має іудейське походження. Символом цього імені є «*лілія*» або «*квітка*». У романі Сьюзан зображується як дівчинка з чутливою і м'якою натурою. Вона піклується про своїх братів і сестру, проявляє турботу і співчуття. Ім'я Сьюзан, з асоціацією квітки, може символізувати її чистоту, ніжність і душевну красу. За це жителі Нарнії дають їй ім'я Susan the Gentle – Сьюзан Добросерда. Побіжно також зазначимо, що іконографічна традиція пов'язує зображення квітки білої лілії з образом Діви Марії, через яку до роду людського прийшло спасіння.

Ім'я Едмунд має англосаксонське походження і означає «*шляхетний захисник*» або «*шляхетний захисник власного будинку*». Едмунд спочатку постає в книзі як непокірний, егоїстичний і зрадницький персонаж. Він потрапляє під вплив Білої Відьми і стає на короткий час її союзником, та все ж повертається на шлях добра, визнавши свою провину. Коли Едмунд став старшим, нарнійці називали його Edmund the Just – Едмунд Справедливий, адже герой проявив свої найкращі якості і став «*неперевершеним радником та суддею*» [19, с. 215]

Ім'я Люсі походить від латинського слова «*lux*», що означає «*світло*» або «*саяво*». Люсі зображується в романі як наймолодша і найнаївніша з родини Певенсі. Її характеризує доброта, віра і здатність бачити речі, які інші не можуть

побачити, адже саме вона стала першою, хто потрапив у Нарнію. Ім'я Люсі може символізувати її світлу й невинну природу, а також її здатність просвіщати й надихати інших. Народ Нарнії називав її Lucy the Valiant – Люсі Хоробра, пам'ятаючи героїчний вчинок, який вона здійснила після битви під Берунами.

2.2 Міфологічні мотиви у книзі К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа».

Центральним мотивом у романі «Лев, Біла Відьма та шафа» Клайва Стейплза Льюїса є одвічне протистояння добра і зла.

У центрі історії – країна Нарнія, магічна земля, де сили добра і зла борються за владу. Мотив протистояння добра і зла в романі відображає ідеологічну боротьбу між християнством і язичництвом. Лев Аслан є уособленням добра і християнською алегорією Христа. Він репрезентує християнську віру та цінності, такі як віра, милосердя та самопожертва. Він є джерелом надії і порятунку для Нарнії, і його перемога над злом символізує торжество християнства.

З іншого боку, Біла Відьма представляє прадавні язичницькі вірування та ідеї. Вона прагне влади та контролю над Нарнією, ігноруючи моральні принципи та цінності, окрім того, використовуючи темні магічні сили та обманюючи інших істот. Її тимчасова перемога над добром в історії Нарнії призводить до тиранії та руйнування казкової країни.

Битва під Берунами є кульмінаційним моментом, коли сили добра і зла сходяться в епічному протистоянні. У битві беруть участь дві армії: під проводом лева Аслана, і Білої Відьми. Цікавим є те, що більшою мірою на стороні зла та гріха герої, яких раніше ми віднесли до образів-втілень язичництва, сторону добра ж підтримують герої-репрезентації християнства. Битва під Берунами являє стик двох світоглядів, що вирішує долю Нарнії та її мешканців. Ця битва символізує боротьбу добра і зла, де Аслан і його прибічники борються за звільнення Нарнії від жорстокого правління Білої Відьми.

Окрім загального мотиву протистояння добра і зла, чітко прослідковується мотив жертвоприношення і спокути. Біла Відьма проводить ритуал вбивства-«жертвоприношення» Аслана на Кам'яному Столі, адже це сакральне місце, де вершиться правосуддя.

Кам'яний стіл є образом пов'язаним з ритуальним жертвоприношенням. Жертва Аслана на столі – потужний символ самовідданості та спокути. Завдяки своїй жертві Аслан здатен перемогти сили зла і відновити порядок у Нарнії. Таким чином, Кам'яний стіл стає символом сили жертвності та ідеї про те, що іноді для досягнення справедливості та перемоги над злом потрібно бути готовим принести найвищу жертву.

У багатьох архаїчних культурах, жертвоприношення вважалося необхідним для забезпечення мирного і процвітаючого існування світу. Такі жертвоприношення можуть бути здійснені для покарання за гріхи, для примирення з божествами, для забезпечення родючості землі тощо. Жертвоприношення може бути символічним або фактичним актом, проте в обох випадках має на меті відновлення порушеної рівноваги та забезпечення гармонії, відповідно до архаїчних вірувань.

Цікавим для аналізу у романі «Лев, Біла Відьма та шафа» є мотив спокуси. Рахат-лукум подібний до античного яблука розбрату, що стало поштовхом до початку Троянської війни. Окрім того, можемо провести паралелі з біблійним яблуком з Райського саду, яке призвело до вигнання перших людей з Раю. Едмунд, син Адама, повторює історію гріхопадіння пращурів.

Біла Відьма використовує солодощі, щоб зачарувати Едмунда, який відчуває себе обділеним і неважливим, порівняно зі своїми братами та сестрами. Рахат-лукум символізує насолоду і задоволення, Біла Відьма використовує його як інструмент маніпуляції, щоб змусити хлопця зрадити своїх брата і сестер і допомогти їй у її прагненні до влади.

І яблуко розбрату, і яблуко з Райського саду, і рахат-лукум уособлюють привабливість спокуси та руйнівну силу зради. В обох випадках «солодка спокуси» використовується для того, щоб посіяти розбрат і недовіру, що призводить до поглиблення і загострення конфлікту. Використання мотиву спокуси у тексті роману «Лев, Біла Відьма та шафа» підкреслює небезпеку піддатися гріху та зрадити тих, кого ми любимо, а також наголошує на важливості особистої відповідальності та правильного вибору у ситуації випробування.

Так як К.С. Льюїс був побожним християнином, який розглядав свою творчість як засіб дослідження і вираження своєї віри, то використання язичницьких мотивів можна розглядати як спосіб подолання розриву між християнством і дохристиянським язичницьким світом.

Спираючись на ці давні традиції, К.С. Льюїс зміг створити відчуття спадкоємності між язичницькими міфами та християнською історією. У той же час письменник був обережний, щоб не ототожнювати християнство з язичництвом і не припускати, що ці два поняття є взаємозамінними. Скоріше, використання язичницьких образів мало на меті поглибити і збагатити християнську історію, а також підкреслити, яким чином християнство є частиною ширшої культурної та історичної традиції.

2.3 Зв'язок міфу з історичними реаліями у романі «Лев, Біла Відьма та шафа».

«Лев, Біла Відьма та шафа» К.С. Льюїса – роман, який у різний спосіб пов'язує фантастичний вимір з реальним історичним пластом Другої світової війни. Одним із способів, у який цей зв'язок проявляється, є повторення подій, що відбуваються в обох вимірах.

Наприклад, деспотичне правління Білої Відьми можна розглядати як відображення авторитарних режимів, що існували в Європі на початку ХХ століття. Цей зв'язок посилюється тим, що Льюїс писав книгу під час Другої

світової війни, і теми опору та бунту, які пронизують всю історію, можна розглядати як відображення боротьби проти тиранії, що тривала в той час.

У своєму романі Льюїс використовує хронозрушення, яке виконує функцію обрамлення реальних подій Другої світової війни. Ховаючись від лондонських повітряних нальотів, діти знаходять чарівну шафу в заміському будинку професора. У сюжеті роману відбувається не один перехід із Нарнії в реальний світ і навпаки. Та все ж, звичайна шафа, перетворена за утаємниченими законами на чарівні двері в Нарнію, не завжди виявляє свої магичні властивості. Коли Люсі намагається переконати своїх братів і сестру, що слова про фантастичні пригоди, які вона пережила під час свого першого візиту до Нарнії, правдиві, за шубами в шафі виявляється звичайна дерев'яна стінка. Ці два світи співіснують у свідомості героїв, незбагненим чином поєднані в часі та просторі.

Описуючи пригоди персонажів у реальному та фантастичному світах, Льюїс вводить відповідні міфологічні образи й мотиви. Насамперед, це образ дверей і мотив переходу. Двері у Льюїса постають як символ, пов'язаний насамперед із поняттям кордону, що розділяє повсякденне і фентезійне, профанне і сакральне, звичайних дітей і героїв, покликаних врятувати світ від вторгнення сил зла. Крім того, образ дверей тісно пов'язаний з образом Лева Аслана. Цей зв'язок проявляється в тому, що двері до Нарнії відчиняються лише за велінням Лева і майже завжди несподівано. Найважливішою властивістю образу дверей є наявність символіки виходу людської душі за межі звичного, повсякденного існування.

Окрім того, можемо явно відчувати натяки на автобіографічність у романі. Адже «прототипом старого професора в історії про Шафу виступає сам Льюїс. У час написання тексту роману автор дійсно мешкав у Оксфорді, що знаходиться за дві години їзди від Лондона. Як і персонаж історії, він жив самотньо, цілковито поринувши в працю. Крім нього в домі була покоївка. Є факти, що дітей (не виключено, що серед них була і Люсі Барфілд) масово евакуювали на

тривалий час за межі Лондона, і одного разу Льюїс приймав у себе чотирьох дітей» [21, с. 95].

Висновки до розділу 2

Використання міфологічних образів та мотивів у творі «Лев, Біла Відьма та Шафа» є тим ґрунтом і арсеналом творчості К.С. Льюїса, що дозволяє побудувати фентезійний світ та відображає глибоке авторське розуміння сили та значення давніх легенд та історій. Загалом, використання Льюїсом розмаїтого спектра язичницьких та християнських образів і мотивів у романі є важливим аспектом літературного та релігійного значення твору.

Нами були досліджені язичницькі образи, що мають провідне значення для формування художнього світу твору. Вони відображають давні міфологічні вірування та ритуали і відіграють важливу роль у розкритті проблематики твору, додаючи глибину та багатогранність Льюїсовій книзі.

«Лев, біла відьма та шафа» К.С. Льюїса – це роман, який в різний спосіб поєднує фантастичний вимір із реальним історичним виміром Другої світової війни. Один із способів прояву цього зв'язку – це повторення подій, які відбуваються в обох світах.

Використовуючи міфи з різних культур і традицій, Льюїс створює багату і складну оповідь, яка апелює до універсальних тем і резонує з читацькими запитамися протягом кількох поколінь. Завдяки майстерному використанню цих давніх традицій, письменник будує світ, одночасно знайомий і дивний, запрошуючи читачів дослідити багате полотно людської культури та міфології.

РОЗДІЛ 3. План конспект уроку на тему «Клайв Стейплз Льюїс «Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа». Дослідження фантастичного світу роману.»

3.1 Методичні рекомендації щодо роману «Лев, Біла Відьма та шафа» Клайва Льюїса Стейплза.

Не так давно роман «Лев, Біла Відьма та шафа» Клайва Льюїса Стейплза був перенесений з програми 7 класу до програми 5 класу за НУШ. Твір знаходиться у Додатку 2 у списку творів для додаткового читання з поміткою, для уроків позакласного читання та уроків із резервного часу (за вибором учителя). Відповідно до сучасних підходів до навчання у Новій українській школі, вивчення роману «Лев, Біла Відьма та шафа» в 5 класі пропонується нами, як частина шкільної програми, а не лише як позакласне читання.

Роман К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа» належить до класики дитячої літератури та має визнану літературну цінність. Вивчення цього твору дозволить учням поглибити свої знання про важливі аспекти жанру фентезі та розвинути навички літературного аналізу. Роман пропонує широкий спектр тем для обговорення та дослідження. Він містить елементи пригодницького жанру, філософські роздуми, ставить моральні виклики в частині питання морального вибору та відповідальності. Це стимулює розвиток критичного мислення та допомагає учням зрозуміти складні соціальні та етичні проблеми. Читання та аналіз «Лева, Білої Відьми та шафи» сприяє розвитку мовленнєвих навичок учнів. Твір є широким полем для обговорення, під час якого учні отримують можливість висловлювати та аргументувати свої думки. Роман «Лев, Біла Відьма та шафа» стимулює розвиток емоційної сфери учнів. Він пропонує низку складних ситуацій, які дозволяють школярам відчувати та співпереживати емоціям героїв. Це допомагає розвивати емпатію, вміння співчувати та розуміти інших людей. Звертає увагу на важливі моральні питання, такі як добро та зло, відповідальність

та справедливість. Вивчення роману надає можливість проводити дискусії про ці поняття та сприяє моральному вихованню учнів.

Окрім того, роман відкриває можливості для здійснення міжпредметних зв'язків з іншими навчальними предметами. Наприклад, вивчення історичного контексту роману допоможе учням у розумінні епохи та культури під час якої був створений роман. Також можна залучити географію і розказати про батьківщину письменника, виділяючи культурний контекст, в якому формувався К.С. Льюїс як особистість і майбутній письменник. Також роман може стати основою для інтердисциплінарних проєктів.

3.2 План-конспект уроку зарубіжної літератури для учнів 5 класу на тему «Клайв Стейплз Льюїс «Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа». Дослідження фантастичного світу роману».

ПЛАН-КОНСПЕКТ

уроку зарубіжної літератури для учнів 5 класу

на тему: «Клайв Стейплз Льюїс «Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа». Дослідження фантастичного світу роману.»

Клас: 5

Тема: «Клайв Стейплз Льюїс «Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа». Дослідження фантастичного світу роману.»

Ключові компетентності (учень/учениця):

- усвідомлює важливість знаходити спільну мову з природою (НЛ-1);
- розрізняє поняття «добро» і «зло» (НЛ-2);
- розуміє необхідність здорового способу життя (НЛ-3);
- осмислює важливість лідерських ініціатив (НЛ-4).

Предметні компетентності (учень/учениця):

- знає основні відомості про письменника Клайва Стейплза Льюїса;
- розповідає про творчу історію книжки «Лев, Біла Відьма та шафа»;

- переказує зміст основних епізодів твору Клайва Стейплза Льюїса;
- описує і характеризує образи головних героїв, а також персонажів, що їх оточують;
- дає визначення поняття «фантастика», виявляє фантастичні елементи у творі Клайва Стейплза Льюїса;

Розвиток наскрізних умінь:

- усвідомлене читання;
- уміння висловлювати власну думку усно;
- критичне та системне мислення;
- здатність логічно обґрунтовувати позицію;
- здатність співпрацювати з іншими людьми.

Тип уроку: комбінований (актуалізація та корекція опорних знань учнів; узагальнення та систематизація нових знань та їх закріплення).

Обладнання і матеріали:

- технічне забезпечення (ноутбук, мікрофон, камера, доступ до інтернет-мережі);
- презентація.

Міжпредметні зв'язки: математика (установка причинно-наслідкових зв'язків, виокремлення головної та другорядної інформації), біологія (ботаніка та зоологія), географія (загальні географічні відомості про країну автора), історія (загальні історичні відомості про країну автора).

Попереднє домашнє завдання: прочитати роман К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа».

Хід уроку

I. Організаційний момент.

Доброго дня, дорогі учні! Рада вітати вас на сьогоднішньому уроці, сподіваюсь на цікаву та плідну співпрацю. Дякую за привітання, сідайте, будь ласка, на місця!

II. Актуалізація опорних знань учнів.

1. Бесіда

Сьогодні ми з вами поринаємо у фантастичний казковий світ. Але перш за все хочу дізнатися у вас:

1. Що таке фантазія?
2. Яка ваша улюблена казка та чому саме вона? Яку роль вона грає в вашому житті?
3. Якби у вас була можливість потрапити у чарівний світ, який би ви обрали?

III. Оголошення теми й мети уроку. Сприйняття та засвоєння нового матеріалу.

Дякую, що поділилися зі мною вашими відповідями. Я теж хотіла б потрапити у чарівний світ казки і сьогодні у нас є така можливість. Допоможе нам у цьому англійський письменник Клайв Стейплз Льюїс, який створив цілий цикл романів, що називається «Хроніки Нарнії». Тож тема сьогоднішнього уроку – «Клайв Стейплз Льюїс «Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа». Дослідження фантастичного світу роману.» Хто ж такий Клайв Стейплз Льюїс і як він створив дивовижну історію про подорож до казкової країни Нарнії?

1. Асоціативний куц.

Подивіться на зображення. Ви бачите фотографію письменника, якого оточують різні предмети. Давайте спробуємо відгадати, як ці предмети пов'язані з життям Клайва Льюїса. (Додаток 1)

1. Дата народження та смерті письменника.
2. Лепреккон та клевер – символ Ірландії. Клайв Стейплз Льюїс народився в Північній Ірландії, у Белфасті, в родині адвоката.

3. Собака – коли Клайву було 4 роки, його пса Джексі збила машина. Після цього випадку Льюїс заявив, що відтепер його новим ім'ям буде Джексі. Спочатку він не відкликався ні на яке інше ім'я, але пізніше згодився на ім'я Джек, як його і називали решту життя рідні та друзі.
4. Військовий – після закінчення школи в 1917 році вступає до Оксфорду, проте незабаром кидає навчання і добровольцем йде на фронт. У британській армії служить молодшим офіцером. У 1918 році, після поранення демобілізується й повертається до університету, де закінчує кспішно закінчує навчання.
5. Церква – Льюїс був не тільки письменником, а й дуже релігійною людиною. Він був членом англіканської церкви та присвятив своє життя Богу. Серед праць Льюїса є чималий доробок присвячений дослідженню релігій та віри.
6. Чорнильна ручка – Льюїс завжди писав такою ручкою, яку потрібно опустити в чорнильницю, вивести чотири-п'ять слів і зупинитися, щоб знову вмокнути перо. Під час такої зупинки з'являється шанс ще раз подумати над тим, що тільки що було написано, і над тим, що Ви збираєтеся написати. Його рукописи повні виправлень, і кожне слово в них, кожна фраза, думка, ретельно вивірені.
7. Роман «Лев, Біла Відьма та шафа» – перша книга із циклу творів, що увійшли до «Хронік Нарнії», з якою ми познайомимось сьогодні.

2. Хронологічний ланцюжок.

Вдома ви прочитали роман «Лев, Біла Відьма та шафа», давайте пригадаємо сюжет твору, розставляючи ілюстрації до роману у хронологічній послідовності.

Розробка інтерактивної вправи на онлайн-платформі LearningApps за посиланням: <https://learningapps.org/display?v=pe1zx4s8t23> (Додаток 2).

1. Приїзд дітей у дім Професора.
2. Люсі знаходить шафу.
3. Знайомство з Тамнусом.
4. Тамнус присипляє Люсі.

5. Едмунд потрапляє до Нарнії та зустрічає Білу Відьму.
 6. Діти в чотирьох опиняються у Нарнії.
 7. Зустріч з бобрами. Діти дізнаються про Аслана.
 8. Едмунд приходять до палацу Білої Відьми.
 9. Дари від Санта Клауса.
 10. Зустріч з Асланом.
 11. Катування Едмунда.
 12. Каяття Едмунда.
 13. Жертва Аслана.
 14. Битва біля броду Беруни.
 15. Коронація.
 16. Білий Олень.
3. Гра «Знайди слово».

Чудова робота, ви відновили ланцюжок подій у творі! Тепер пропоную вам обговорити героїв, яких ми зустрічаємо в тексті. Але для початку вам необхідно «розшукати» їх. Перед вами герої, які ви маєте знайти у сітці слів.

Розробка інтерактивної вправи на онлайн-платформі WorldWall за посиланням: <https://wordwall.net/uk/resource/55305707> (Додаток 3).

4. Фізкультхвилинка.

Бачу, що ви трохи засиділися, тож пропоную вам зробити невеличку паузу і розім'ятися.

Руханка за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=Mzhjp_Phfg .

5. Гра «Співвідношення».

Чудово, дуже вправні учні! Що ж, повертаємося до роботи, перейшовши за посиланням, ви маєте співставити героя із цитатою про нього.

Розробка інтерактивної вправи на онлайн-платформі LearningApps за посиланням: <https://learningapps.org/display?v=pk6nvwma323> (Додаток 4).

Ви дуже спритні! Скажіть, будь ласка:

1. Ці герої з реального світу дітей чи з фантастичного світу Нарнії?
2. Що їх об'єднує?

Все вірно! Крім того, кожен з цих героїв має свого прототипа, тобто Льюїс запозичив образи з різних джерел для свого роману.

Наприклад, дослідники творчості К.С. Льюїса вважають, що Лев Аслан – це образ Ісуса Христа, який пожертвував собою задля спасіння людського хлопчика Едмунда, так само як Ісус пожертвував собою заради спасіння всього людства. І загалом, лев у природі вважається людьми «царем звірів», тож і Аслан – володар Нарнії.

Біла Відьма за прототипа має Снігову Королеву з добре відомої казки Ганса Крістіана Андерсена.

Образ гнома-помічника Білої Відьми у романі не має одного конкретного прототипу. Однак, гноми як міфологічні істоти зустрічаються в народній творчості багатьох країн. Наприклад, у скандинавській міфології гноми – майстри з обробки металу та каменю. У німецькій та англійській народній творчості гноми – маленькі істоти з великими капелюхами, які живуть у горах та кам'янистих печерах. У кельтській міфології вони – сторожі скарбів та знавці магії. Отже, можна припустити, що автор К.С. Льюїс надихнувся різними джерелами при створенні образу гнома у своєму романі.

Фавн Тамнус був запозичений Льюїсом із давньоримської міфології, де фавн – бог лісів, полів та рівнин. Однак поряд із цим божеством люди вірили в однойменного демона. Вважали, що фавн як лісовий бог, живе в печерах, а з людиною він спілкується через сновидіння або на відстані, лякаючи чи застерігаючи її таємничими «лісовими голосами».

Образ кентаврів взятий із давньогрецької міфології – це химерні істоти, напівлюди-напівкони.

Так само героя Мінотавра зустрічаємо у давньогрецькій міфології, де Мінотавр – чудовисько з тілом людини і головою бика, що жило в лабіринті на острові Крит.

6. Твір-п'ятихвилинка «Дякую».

А тепер я пропоную вам подумати і написати за що ви вдячні нарнійцям та чому в них навчилися. Подякуємо їм за те, що вони відкрили нам цей феєричний магічний світ, в якому добро завжди перемагає зло.

1. «Дякую Аслану за те, що він навчив мене...»
2. «Дякую Білій Відьмі за те, що вона допомогла мені зрозуміти, що ...»
3. «Дякую Едмунду за те, що переконав мене у тому, що ...»
4. «Дякую містеру Тамнусу за те, що він показав мені ...»

7. Домашнє завдання.

Учні повинні вигадати свій власний фантастичний світ, описати його характеристики, включаючи: географію, клімат, тваринний та рослинний світ, мешканців, їхні звичаї та культуру.

Висновки до розділу 3

Враховуючи літературну цінність, тематичну варіативність, розвиток мовленнєвих навичок, міжпредметні зв'язки, розвиток емоційної сфери та моральне виховання, роман «Лев, Біла Відьма та шафа» виявляється цікавим і корисним для вивчення в основній програмі 5 класу Нової української школи. Використання цього твору у навчальному процесі допоможе учням розширити свій кругозір, розвинути аналітичне та творче мислення.

Дана дипломна робота на тему «Роман Клайва Стейплза Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа» у дзеркалі міфокритики» може бути корисною для вивчення твору в школі з кількох причин:

Розширення розуміння твору. Дослідження роману «Лев, Біла Відьма та шафа» крізь призму міфокритики дозволить учням глибше зрозуміти його символіку, міфологічні аспекти та посилення на інші міфологічні та літературні

твори. Це допоможе розкрити різні шари значень та авторських послань, які знаходяться у тексті, і розширить розуміння самого роману.

Розвиток аналітичних навичок. Проведення дослідження вимагатиме від учнів вміння аналізувати та критично оцінювати різні аспекти роману. Вони будуть змушені розглядати літературні прийоми, образи, символи, мотиви тощо та розкривати їхню міфологічну сутність. Це розвине їхнє аналітичне та критичне мислення.

Зв'язок з літературою та культурою. Міфокритика пропонує можливість вивчення роману у контексті літератури та культури. Дипломна робота може розкрити посилання на міфологію різних народів, культурні архетипи, та інші міфологічні елементи, що присутні у творі. Вивчення цих аспектів не тільки збагатить знання учнів про літературу, але й допоможе зрозуміти, як міфологія впливає на формування культурного спадку.

Творчий підхід до вивчення художнього твору. Впровадження результатів дослідження у навчальний процес дасть учням можливість проявити свою творчість та дослідницький підхід. Вони зможуть самостійно досліджувати твір, знаходити нові аргументи та тлумачення, а також створювати власні міфологічні аналогії. Це сприятиме розвитку їхньої творчої та дослідницької компетенції.

Загалом, дипломна робота на тему «Роман Клайва Стейплза Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа» у дзеркалі міфокритики» дозволяє глибше зрозуміти та осмислити твір, розвинути аналітичні та творчі навички учнів у процесі вивчення художнього твору, а також встановити глибинні зв'язки з літературою та культурою.

ВИСНОВКИ

Міфи залишаються невичерпним джерелом натхнення для розвитку літературного процесу, допомагаючи авторам передавати складні ідеї та виражати глибокі філософські концепції. Вивчення міфології та її застосування у літературі може сприяти розширенню культурного горизонту читачів будь-якого віку.

Протягом нашої роботи з текстом роману К.С. Льюїса «Лев, Біла Відьма та шафа» ми отримали ряд важливих результатів, які мають значення для розуміння міфологічних аспектів літератури та можуть мати практичне застосування в навчальному процесі.

Відтак, у ході роботи над теоретичним розділом роботи було з'ясовано різні підходи до інтерпретації міфів, а також встановлено важливий зв'язок між міфом, ритуалом та літературою. Безумовно, важливість інтерпретації міфів виходить за межі просто академічної цікавості в рамках наукових шкіл, які приділяли увагу дослідженню міфології. Адже міфи, глибоко вкорінені в культурний спадок людства, і нині продовжують формувати цінності, світоглядну позицію та поведінку. Дослідивши різні підходи до інтерпретації міфів, ми отримали більш детальне розуміння багатогранних та складних наративів, які сформувалися в культурі протягом значного періоду й мали безпосереднє вираження в художніх текстах.

Важливим аспектом роботи стало усвідомлення ролі міфу у літературотворчому процесі, а також його впливу на образно-символічний рівень розробки проблематики тексту досліджуваного роману К.С. Льюїса. Дослідження розширило наше розуміння структуротворчого потенціалу міфологічних пластів художнього тексту назагал та їхнє значення в осмисленні глибоких філософських та етичних питань, порушених автором в романі «Лев, Біла Відьма та шафа».

У ході дослідження виявлено, що роман має багатий міфологічний та літературний інтертекст, що пронизують його структуру та обумовлюють розвиток сюжету. Аналізуючи різноманітні міфологічні образи та мотиви, адаптовані, трансформовані та переосмислені автором, ми побачили, як вони вибудовують багатогранний і складний наратив твору, виразно корелюючи з християнською традицією.

Нами була розкодована семантика язичницьких образів скандинавської міфології, амбівалентних образів античної міфології та новозавітної християнської міфології. Авторська модель міфотворчості К.С. Льюїса, на рівні розробки характерології центральних персонажів, корелює з імпліцитними значеннями імен сімейства Певенсі. Окрім того, семантика імен дітей оприявнила глибинний зв'язок із логікою розробки сюжету, в якому автор мав на меті інтегрувати звичайних дітей до світу чарівної країни Нарнії.

Окрім того, дослідження розкрило зв'язок між міфом, та історичними реаліями, на рівні універсального людського досвіду, що надає роману цікавого ракурсу актуальності, адже сакральний міфічний час Нарнії, в якому зло переможено й відновлено гармонію шляхом спокутувальної жертви Аслана, корелює з історичним моментом великих випробувань, з якої цивілізований світ часів Другої світової війни мав вийти з гідністю.

На основі проведеного дослідження, нами було запропоновано розробку розгорнутого плану-конспекту уроку для учнів 5-го класу, що підкреслило практичну цінність здійсненого дослідження. Вивчення цього твору допоможе учням розширити свої знання про міфологію, розвинути аналітичне та творче мислення у світлі дослідження суто літературного інтертексту. Сприяння евристичному прочитанню роману юними читачами надасть учням можливість глибше зрозуміти поетикальну виразність твору на образно-символічному рівні.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бобир О.В., Михед Т.В. Студії з історії англійської дитячої літератури / О.В. Бобир, Т.В. Михед. – Ніжин, 2018. – 264 с.
2. Бовсунівська Т.В. Фентезі: метафізичні межі роману // Бовсунівська Т.В. Основи теорії літературних жанрів: монографія – К.: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. – С. 442-455.
3. Бовуар Де С. Друга стаття / Перекл. з французької Н. Воробйової, П. Воробйова, Я. Собко: В 2 т. Том 1. – К.: Основи, 1994. – 390 с.
4. Бойко О.Д. Міф // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І.М. Дзюба, А.І. Жуковський, М.Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. – К.: Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2019. – Режим доступу : <https://esu.com.ua/article-68964>
5. Бриндак І. Де знаходиться Нарнія? // «Жива Вода» №8-9, 2019. – Режим доступу: <http://dds.edu.ua/news/2370-de-znakhodytsya-narniya-2020-.html>
6. Гадамер Г.-Г. Міф в епоху науки // Гадамер Г.-Г. Герменевтика і поетика. – К., 2001. – С. 106 – 118.
7. Головка О.М. Особливості реалізації казкового світу у романі К. Льюїса «Хроніки Нарнії: Лев, Чаклунка та шафа» // Нова філологія: збірник наукових праць № 57 / М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Запоріж. нац. ун-т. – Запоріжжя, 2013. – С. 14-16.
8. Гура В.М. Фентезі як жанр літератури для дітей: текст-типологічні та наративні особливості // Вчені записки Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського Серія: Філологія. Соціальні комунікації Том 31 (70) № 4 2020 Частина 2. – Видавничий дім «Гельветика», 2020. – С. 57-62.
9. Денисова Т. Нортроп Фрай і дискурс міфокритики // Порівняльне літературознавство. Теорія літератури. // «Біблія і культура» № 10. – Київ, 2008. – С. 5-14.

- 10.Драненко Г. Міфокритика та рецептивна теорія: продуктивний діалог // Питання літературознавства Вип. 78. – 2009. – С. 243-251.
- 11.Еліаде М. Частина друга. Священний час і міфи // Священне і мирське / Перекл. з нім. Г. Кьорян. – Київ, Видавництво Соломії Павличко «Основи», 2001. – С. 33-61.
- 12.Естес К.П. Жінки, що біжать з вовками. Архетип Дикої жінки у міфах та легендах. – Видавництво Yakaboo Publishing, 2019. – 528 с.
- 13.Королук Т.І. Поняття добра і зла в творах К.С. Льюїса (загальний огляд) // Сучасні аспекти модернізації науки: стан, проблеми, тенденції розвитку Матеріали XXV-ої Міжнародної науково-практичної конференції – м. Рига (Латвія), 2022. – С. 238-244.
- 14.Леві-Строс К. Міт та значення / Переклад М. Маєрчик // Антологія світової літературно-критичної думки ХХ ст. / За ред. Марії Зубрицької. 2-ге вид., доповнене. – Львів: Літопис, 2001. – С. 448-462.
- 15.Леві-Строс К. Структура міфів // Структурна антропологія / Пер. З. Борисюк – К.: Основи, 1997. – С. 195-219.
- 16.Лісовська В.Ю. Клайв Стейплз Льюїс як християнський апологет // культура як феномен людського духу (багатогранність і наукове осмислення) Збірник тез доповідей V Міжнародної наукової конференції курсантів і студентів – Львів, 2019. – С. 236-238.
- 17.Льюїс К.С. Поховання великого міфу // Дух і літера № 11-12 / Оксфордська школа. – С. 358-369.
- 18.Льюїс К.С. Просте християнство / переклад Леоніда Коровника – Канада, 2005. – 193 с.
- 19.Льюїс К.С. Хроніки Нарнії. Лев, Біла Відьма та шафа / Пер. з англ. В. Наріжної. – Дніпропетровськ: Проспект, 2006. – 224 с.

20. Михед Т.В. Про канон англійської дитячої літератури та його місце в системі гуманітарної освіти // Наукові записки. Філологічні науки. – Кн. 2. – Ніжин, 2012. – С.107-109.
21. Пастушук Г. «Хроніки Нарнії» К.С. Льюїса в контексті розвитку англійської християнської літератури для дітей // Іноземна філологія. Вип. 119 (2) М-во освіти і науки України Львівський національний університет імені Івана Франка. – Львів, 2007. – С. 93-103.
22. Потебня О.О. Міф і слово // Естетика і поетика слова: Збірник. Пер. з рос. / Упоряд., вступ, ст., приміт. І. В. Іваньо, А. І. Колодної – К.: Мистецтво, 1985. – С. 192-201.
23. Томчук О.Ф. Міф у літературознавчому вимірі // Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. – Вип. 25. – С. 160-164.
24. Фрай Н. Великий код: Біблія і література / З англійської переклала Ірина Старовойт. – Львів: Літопис, 2010. – 362 с.
25. Фрис І. Міфологічні концепції ХХ ст.: огляд проблеми // Міфологія і Фольклор, №3-4 – 2011. – С. 70-76.
26. Чиж О.В. Релігійні смисли крізь призму символів та метафор у романі «Хроніки Нарнії» К.С.Льюїса // 2 Всеукр. студ. наук.-практ. конф. Пріоритети сучасної філології: теорія і практика – 2009. – С. 244-247.
27. Яворська Л.І. Жанрова своєрідність християнського фентезі у романі Клайва С. Льюїса «Хроніки Нарнії» // Проблеми гуманітарних наук збірник наукових праць ДДПУ випуск тридцять четвертий філологія – Дрогобич, Видавничий відділ ДДПУ імені Івана Франка, 2014. – С. 248-255.
28. Яворська Л.І. Жанрово-стильові особливості роману Клайва С. Льюїса «Хроніки Нарнії» // Monografia pokonferencyjna science, research, development philology, sociology and culturology #9 – Познань/Poznan, 2018 – С. 29-37.

29. Яремчук В. Особливості міфопоетичної моделі світу в «Хроніках Нарнії» К.С. Льюїса в контексті «християнського романтизму» // Сучасні літературознавчі студії. – 2014. – Вип. 11. – С. 604-614.
30. Armstrong K. A short history of myth – Edinburgh, Canongate Books Ltd, 2005. – 61 p.
31. Bane M. Myth Made Truth: Origins of The Chronicles of Narnia // INKLINGS FOREVER, Volume I A Collection of Essays Presented at The First Frances white ewbank colloquium on C.S. Lewis & Friends – Taylor University, Upland, Indiana, 1997. – P. 44-48.
32. Barthes R. Myth today // Mythologies / Selected and translated from the French by Lavers A. – The Noonday press, New York Farrar, Straus & Giroux, 1991. – P. 109-156.
33. Bassham G., Wall L.J.[ed.]. The Chronicles of Narnia and Philosophy: the Lion, the Witch and the Worldview – Chicago, 2005. – 324 p.
34. Campbell J. – The Hero With A Thousand Faces, Commemorative Edition 2004. – 403p.
35. Durand G. The anthropological structures of the imaginary / translated by Margaret Sankey & Judith Hatten. – Brisbane: Boombana Publishing, 1999. – 448 p.
36. Freud S. Totem and taboo. Resemblances between the psychic lives of savages and neurotics. – New York Moffat, Yard And Company, 1919. – 265 p.
37. Frye N. Anatomy of Criticism: Four Essays. – Princeton university press, Princeton and Oxford, 1957. – 283 p.
38. Harrisson J. The Domestication of Classical Mythology in the Chronicles of Narnia – New Voices in Classical Reception Studies. Issue 5 – Institute of Archaeology and Antiquity, University of Birmingham, 2010 – 13 p.
39. Jung K.G., Kerényi C. Essays on a Science of Mythology. Princeton University Press. 1969. – 208 p.

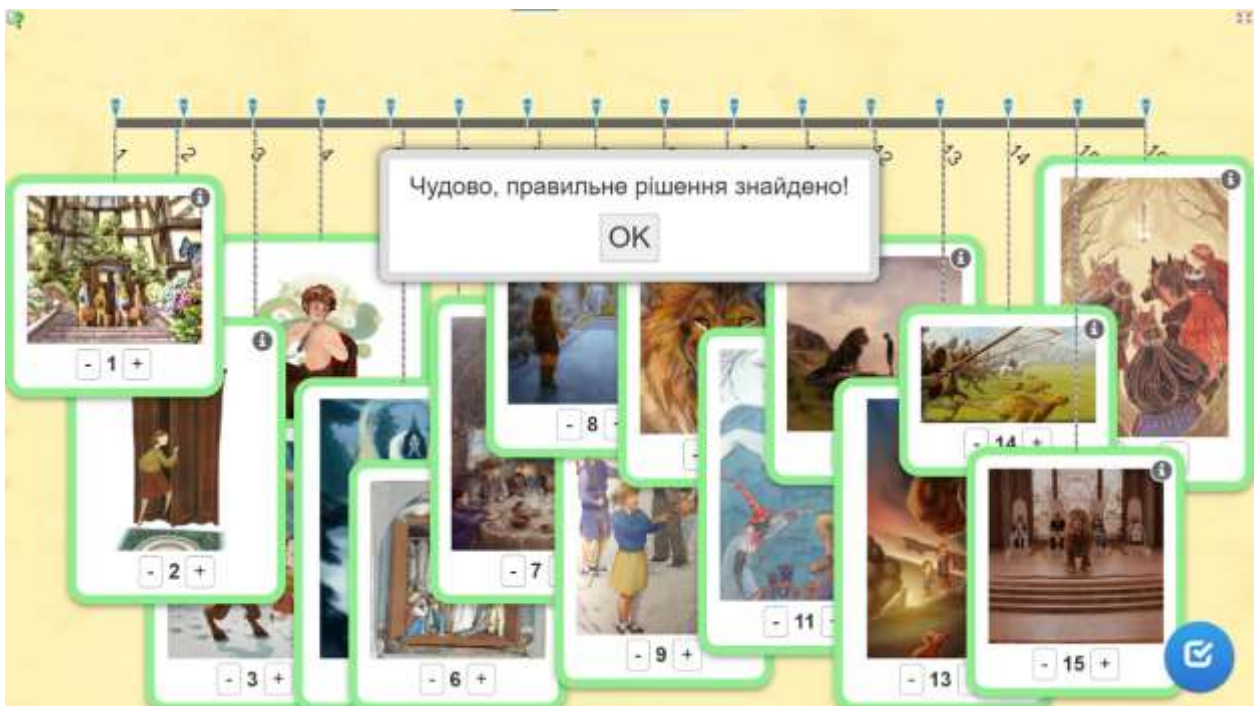
40. Lewis C.S. An experiment in criticism – Cambridge at the university press, 2014. – 147 p.
41. Lewis C. S. The Lion the Witch and the Wardrobe – New York: Macmillan, undated, Ebook Samizdat, 2017. – 100 p.
42. Montgomery J. W. Myth, Allegory and Gospel: an Interpretation of J.R. R. Tolkien, C.S. Lewis, G.K. Chesterton, Charles Williams. – Minneapolis: Bethany Fellowship Inc., 1974. – 159 p.
43. Moyers B. Joseph Campbell and the power of myth – Режим доступа: <https://billmoyers.com/series/joseph-campbell-and-the-power-of-myth-1988/>
44. Peter J. Schakel, The Way into Narnia: A Reader's Guide. Grand Rapids, MI: William B. Eerdmans Publishing Company, 2005. – 202 p.
45. Propp V. Morphology of the Folktail. – University of Texas Press, Austin, 2009. – 158 p.
46. Sammons Martha. A Far-off Country: A Guide to C.S. Lewis's Fantasy Fiction. – University Press of America, 2000. – 392p. – P. 29-36, – P. 52-59.
47. Šerešová L. The Use of Mythological Elements in «The Chronicles of Narnia» by C.S. Lewis / Master's Thesis, 2017 – 63 p.
48. Ward M. Planet Narnia: The Seven Heavens in the Imagination of C.S. Lewis. – Oxford: Oxford University Press, 2008. – 347 p.

ДОДАТКИ

Додаток 1

Додаток 2

Додаток 3

Додаток 4

... виступивши жінка, значно
вещі за буди-ну з жінка, ба-
чинею Едуардом за все його
життя. Вона також була заму-
тана по самобільно підборіддя
в білу хутра, правдиво три-
мала довгасту золоту паличку,
а на голові мала золоту ко-
рону. На вушій білому
об'ємні цієї повнові жінки -
не просто білому, а саме бі-
лому, наче сніг, або пилі, або
цукрові пшавур, - тільки
всередині вирізнявся червоний
рот. Це було дуже гарне лице,
але порохом, холодом і
жорсток.

Коли він грізно за-
гарчить - страж-
дання й болі зни-
кнуть вмить. Коли

... ошкірить
зими не стане,
раз - і зникла!
Одним-єди-
змахом гриви
верне він в
йасливу.

... погонич оленів, -
і, коли б він під-
вівся, то зросту мав
би бути фути зо три,

А на санчатах си-
діла особа, яку всі
впізнали з першого
погляду. Це був
найважній богатир у
той мантиї з ка-
м, яскравий,
ягоди гостроли-
підбитий ху-
і його розкі-
рода збігала
рх, мов піня-
водоспад.

... ще мить - і дивови-
жна особа вийшла на
світло ліхтаря. Тулуб і
голова істоти були ціл-
ком людськими, а ст-
ноги, вкриті лисучою
чорною вовною, закін-
чувалися ратицями і
схидалися на цаліні.
... і, до всього, мало
ще й хвоста, ... Кризь
кучеряве волосся ви-
тикалися двійко різко.

Завдання:
З'єднайте цитату з героєм, якого вона
описує (два герої зайві).

OK

... виступивши жінка, значно
вещі за буди-ну з жінка, ба-
чинею Едуардом за все його
життя. Вона також була заму-
тана по самобільно підборіддя
в білу хутра, правдиво три-
мала довгасту золоту паличку,
а на голові мала золоту ко-
рону. На вушій білому
об'ємні цієї повнові жінки -
не просто білому, а саме бі-
лому, наче сніг, або пилі, або
цукрові пшавур, - тільки
всередині вирізнявся червоний
рот. Це було дуже гарне лице,
але порохом, холодом і
жорсток.

... погонич оленів, -
і, коли б він під-
вівся, то зросту мав
би бути фути зо три,

А на санчатах си-
діла особа, яку всі
впізнали з першого
погляду. Це був
найважній богатир у
той мантиї з ка-
м, яскравий,
ягоди гостроли-
підбитий ху-
і його розкі-
рода збігала
рх, мов піня-
водоспад.

... ще мить - і дивови-
жна особа вийшла на
світло ліхтаря. Тулуб і
голова істоти були ціл-
ком людськими, а ст-
ноги, вкриті лисучою
чорною вовною, закін-
чувалися ратицями і
схидалися на цаліні.
... і, до всього, мало
ще й хвоста, ... Кризь
кучеряве волосся ви-
тикалися двійко різко.

Коли він грізно за-
гарчить - страж-
дання й болі зни-
кнуть вмить. Коли
... ошкірить ікла,
зими не стане,
раз - і зникла!
Одним-єдиним
змахом гриви
верне він весну
йасливу.

Чудово, правильне рішення знайдено!

OK

ABSTRACT

The thesis is set out on 55 pages, it contains 3 chapters, 7 illustrations, and 48 sources in the list of references.

The study of this novel aims to examine the work of Clive Staples Lewis «The Lion the Witch and the Wardrobe» through the prism of mythocriticism with the appropriate research tools.

The object of our study is the novel *The Lion, the White Witch and the Wardrobe* by Clive Staples Lewis.

The subject of the study is a mythocritical view of the novel «The Lion the Witch and the Wardrobe» by C.S. Lewis.

Myth has played a significant role in the literary process throughout history. Mythical stories have been an inexhaustible source of inspiration for writers to create fiction. Mythical stories have been retold, reinterpreted, and adapted in various ways in the process of creating new literary texts. Thus, Lewis reinterpreted in his novel the pagan motifs of Norse mythology, the images of ancient mythology and the Christian model of mythmaking. Therefore, the objectives of the study are to trace the stages of formation of mythic criticism in the historical perspective, to outline the specifics of changes in research approaches within mythic criticism during the twentieth century to study the mythological components of the novel *The Lion, the White Witch and the Wardrobe*, to analyze the influence of myths on the imagery and plot development of the novel, to determine the role of mythology at the figurative and symbolic level of developing the problems of the text, to analyze the mythological images and motifs used by the author to create a rich and complex narrative, to assess the didactic potential of the influence of the novel's content on young readers.

Thus, the practical significance of the study is to deepen knowledge about the mythological aspects of works of literature, as well as to use its results for the study and analysis of literature in educational institutions. The thesis consists of three chapters. The first chapter focuses on the role of myth in the literary process, outlining

approaches to the interpretation of myths, and also draws attention to the relationship between myth, ritual, and literature. The second chapter highlights myth as a structural and figurative principle of building the artistic world in *The Lion, the White Witch and the Wardrobe*; it examines pagan motifs in the novel, the Christian model of mythmaking in the structure of the novel, and images of ancient mythology. The work also traces the connection between myth and historical realities. The third practical section contains a detailed lesson plan for 7th grade students, taking into account the fact that the novel is included in the extracurricular reading unit of the current Ukrainian school curriculum.

Key words: myth criticism, myth interpretation, mythological images, mythological motifs, Christian model, pagan tradition.